

Includeert LO-onderwijs diversiteit

In het maatschappelijk debat speelt diversiteit steeds vaker een rol. Ook als het gaat om werken in het onderwijs. Het is echter vaak nog de vraag hoe er in de praktijk concreet mee om te gaan. In deze tekst neem ik jullie mee in mijn zoektocht naar de vraag hoe diversiteit in het LO-onderwijs een plek krijgt. Daartoe ben ik in gesprek gegaan met Corina van Doodewaard. Corina werkt als hogeschool hoofddocent op de Calo in Zwolle en richt zich in haar promotie op de manier waarop docenten in bewegingsonderwijs omgaan met diversiteit van leerlingen. Daarover heb ik ook een aantal eigen bronnen geraadpleegd om mijn zoektocht vorm te geven.

| Interview Douwe van Dijk

Een aantal vragen staat voor mij centraal: Als je differentieert, ga je dan om met diversiteit? En als je heterogene subgroepjes voor een opdracht samenstelt, hoe doet dat dan recht aan verschillen? Wat wordt er in de LO-praktijk eigenlijk onder diversiteit verstaan? Deze en andere vragen zweven door mijn hoofd. Diversiteit is veel diverser dan we vaak denken...

Diversiteit en de ontmoeting van de andere 'ander'

Toen jagers en verzamelaars elkaar duizenden jaren geleden op hun trektochten tegen het lijf liepen moesten zij op hun instincten en ervaringen vertrouwen om te ontdekken of 'die ander' een bedreiging vormde of niet. Kan je van nature open staan voor die ander en hoe schat die ander jou in? Vanuit filosofisch oogpunt zou je kunnen zeggen: wij zijn iemand *doordat* die ander er is en door het met de ander uit te houden kan je samen leven, werken, ontdekken, enzovoorts. Echter, iemand om je heen dulden betekent nog niet

dat je die iemand includeert. Welke inzichten bieden deze duidingen ons voor het (LO-)onderwijs?

Diversiteit en professionaliteit in het (LO-)onderwijs

In gesprek met Corina vertelt zij hoe zij zich in een van haar onderzoeken primair heeft gericht op de vraag wat 'goed lesgeven ten aanzien van diversiteit' is volgens docenten en hoe

daarin de professionaliteit van docenten ter sprake komt. Welke rituelen en taal worden er bijvoorbeeld in verband met diversiteit gehanteerd? En hoe spreken docenten over verschillen? Dat geeft inzicht in hoe docenten zich tot diversiteit verhouden.

Corina onderscheidt hierbij twee centrale perspectieven. Ten eerste een perspectief waarbij de focus ligt op ordening en *voorspelbaarheid* van verschillen. Ten tweede een perspectief waarin de *ontmoeting* en het onvoorspelbare van de onderwijsgebeurtenis centraal staat. Onderwijs dat zich richt op de voorspelbaarheid van het proces, richt zich vooral op het beheersen, het classificeren en het in kaart brengen van verschillen. Dit perspectief belicht met name het managen en organiseren van verschillen. Daarbij kan je bijvoorbeeld denken aan dat iedereen (ondanks de onderlinge verschillen) aan een bepaalde norm moet voldoen, zoals targets op het werk halen of het stellen van een normtijd voor het afleggen van 100 meter, et cetera. Hierbij worden verschillen geijkt, geordend en vergeleken. In het bewegingsonderwijs wordt hier – didactisch gezien – doorgaans aan gewerkt door middel van motorisch differentiëren.

Vanuit het tweede perspectief, waarin de ontmoeting van de ander centraal staat, zijn verschillen het uitgangspunt. Onderwijs richt zich dan op de spontane, onvoorspelbare gebeurtenis, dus de kwalitatieve, pure in-het-hier-en-nu

Eerste perspectief met focus op ordening en *voorspelbaarheid* van verschillen

Tweede perspectief waarin de *ontmoeting* en het onvoorspelbare van de onderwijsgebeurtenis centraal staat

ontmoeting die onvoorwaardelijk aangegaan wordt. Dit vraagt om een open benadering van de leerlingen door de professional, een bereidheid tot verwonderen om de ontmoeting met die ander. Het richt zich op de interactie en relatie in de onderwijsactiviteit. Dit gaat niet zonder goede kennis van je eigen referentiekader. Hoe ga jij die relatie dan aan? Vanuit welke ideeën en verwachtingen? Kan de professionele LO-docent op deze manier naar leerlingen kijken?

De praktijk blijkt natuurlijk veel te weerbarstig om slechts vanuit een theoretisch perspectief te kunnen benaderen. Er spelen ook altijd andere verhalen een rol. Je hebt bijvoorbeeld niet met één leerling te maken, maar met meerdere. Past het dan om vanuit voorspelbaarheid voor 30 leerlingen ook 30 standaard handelingsplannen te maken? Met welk doel? Het risico van normeren is hier dat je het unieke kind niet meer ziet. Indien je de leerling onbevangen wilt ontmoeten, in hoeverre heb je dan behoefte aan lijstjes met achtergronddocumentatie van die leerling om goed les te kunnen geven? Ja, die achtergrondinformatie kan een zeker houvast geven, maar kan ook 'framend' werken en dat doet me gelijk denken aan hoe een Pygmalion-effect ook in het onderwijs een grote rol kan spelen.

Diversiteit van leerlingen vraagt diverse expertise

Afhankelijk van je onderwijsvisie kan je als docent LO voorstander zijn van het voorspelbaarheids perspectief. Je wilt dan bijvoorbeeld motorische alsook sociaal-emotionele doelen door je leerlingen laten bereiken. Je wilt dit vaststellen door de mate waarin dergelijke doelen gerealiseerd worden te wegen, te classificeren. Een handstand zonder hulp die tenminste drie seconden duurt levert een hogere classificatie op dan een handstand met hulp. De mate waarin een kind hulpvaardig is scoort bijvoorbeeld 3 punten op een schaal van 5, enzovoort.

Toch, wat zeggen deze scores? Dat er net als bij Squid Game vanuit een bepaalde normering geëlimineerd kan worden? En kinderen die wat 'diverser' zijn op het neurologische spectrum,

bijvoorbeeld omdat ze een ASS hebben? Elimineren? Of juist waarderen vanuit het perspectief op diversiteit en je lessen laten aansluiten op het perspectief van (ook) dat kind?

Dit vraagt om brede deskundigheid. En hoe meer diverse leerlingen vanuit passend onderwijs, hoe meer diverse expertise en bereidheid er gevraagd wordt. Ik vraag me dan af in hoeverre elke afgestudeerde ALO-er dit kan leveren? Denk naast passend onderwijs ook aan speciaal onderwijs dat verdiepende expertise vraagt. Vanuit dit perspectief ontstaat dan de behoefte naar diverse, verdiepende expertise waarvoor extra scholing of het hervredelen van takenpakketten in de sectie nodig is.

Op diverse wijzen diverse leerlingen ontmoeten

Vanuit het andere perspectief benader je onderwijs als onvoorspelbaar, ver-

anderend en transformerend. Het vraagt van docenten om het prachtige risico ervan te omarmen (Biesta, 2015). Het steeds veranderende vraagt volgens Corina om virtuositeit van de docent in het nemen van onderwijsbeslissingen, waarbij de docent 'met huid en haar' aanwezig is in elk moment van de onderwijsrelatie met de leerling. Het lijkt een pleidooi om de ontmoeting aan te durven gaan ook al voel je je als docent daarbij wellicht soms onzeker of onwennig.

Het impliceert een sterk reflectief vermogen van de docent, in samenwerking met andere collega's. Deze reflectie zou wel eens kunnen opleveren dat de ogenschijnlijke veiligheid van een normstelsel om met lijstjes van bijvoorbeeld motorische diversiteit van leerlingen de les in te richten, slechts schijnhouvast blijkt te bieden. Het eenduidige perspectief van motorische vaardigheid is te smal om leerlingen op te beoordelen.

Die zijn immers veel meer dan alleen 'al dan niet passend in jouw normstelsel'. Hoe meer (voor)oordelend je werkt als docent, hoe meer je de ander beperkend duidt als wel of niet 'ok'.

Invloed diverse contexten op diversiteit

In de microkosmos van je les kan je op jouw manier met diversiteit omgaan. Er zijn alleen nog veel meer invloeden op de ontwikkeling van leerlingen, omdat elke leerling ook een eigen levenscontext heeft, zoals zijn thuissituatie en zijn sociale omgeving. Hoe kan je leerlingen dus leren omgaan met diversiteit?

Corina geeft aan dat elke leerling echt wel weet dat er verschillen tussen kinderen zijn, dus daar hoeft je niet verkrampt over te doen. Ze gebruikt daarbij het voorbeeld waarbij zogenaamde witte en zwarte scholen uitwisselingsprojecten tot stand brengen om elkaar te leren kennen. Het (voor)

oordeel over 'kleur' en 'anders zijn' dat betekenis krijgt in het handelen van docenten, is daarbij een grote valkuil. Als bijvoorbeeld drie kinderen met een zwarte huidskleur in een totaal witte klas en vice versa gaan meedraaien, dan zet je die ontmoeting meteen onder spanning, omdat er iets 'moet' en 'kennelijk op basis van huidskleur'. Dan doe je kinderen echt tekort.

Je zou veel beter kunnen ordenen op kwaliteiten, waar kleur geen ordening aan geeft. Wat is het doel van zo'n geforceerde ontmoeting? Als dat niet helder is, dan loop je sterk de kans om oordelen op basis van kleur te versterken in plaats van de ontmoeting met anderen centraal te stellen. Als je de ontmoeting in een gezamenlijke activiteit voorop zet en interactie in een gezamenlijke taak centraal stelt (en dus niet de classificatie), dan ontstaan er (nieuwe) kansen op het leren kennen en waar-deren van de ander.

Diversiteit is veel diverser dan we denken

Voor docenten is het belangrijk om te reflecteren op hun eigen aannames en verwachtingen over een dergelijk project. Hebben we in de gaten waar onze eigen norm over bijvoorbeeld 'whitness/Dutchness' richting geeft aan het oordeel over wat goed is voor wie? Hoe spelen onze eigen denkbeelden over multi-ethniciteit daarin een rol? Ik zeg het nog maar eens: diversiteit is veel diverser dan we denken. En ook perspectieven op professionaliteit blijken complexer dan ik dacht. ●

Bronnen (o.a.)

Biesta, G. (2015). *Het prachtige risico van onderwijs*. Culemborg: Uitgeverij Phronese.

Doodewaard, C. van (2020). "They may be a level one student, but I love them all": Preservice teachers negotiating inclusion and diversity in their classes. *Journal of Teaching in Physical Education*, 40, 547-555. DOI: 10.1123/jtpe.2020-0042

Doodewaard, C. van & Knoppers, A. (2021). Shaping students for inclusion: a gift and a project. Dutch preservice teachers and the complexity of inclusive teaching practices in physical education. *International Journal of Inclusive Education*. DOI: 10.1080/13603116.2021.1991493

Manen, M. van (2014). *Weten wat te doen, wanneer je niet weet wat te doen. Pedagogische sensitiviteit in de omgang met kinderen*. Driebergen: Nivoz.

Contact

d.van.dijk@hva.nl

Douwe van Dijk is docent Sociale Wetenschappen/Pedagogisch Be-kwaam - ALO - Hogeschool van Amsterdam

Foto's

Anita Riemersma

Kernwoorden

diversiteit, ontmoeting, perspectieven, expertise

Hoe meer (voor)oordelend je werkt als docent, hoe meer je de ander beperkend duidt als wel of niet 'ok'